

**ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ
ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ
(պատմաքաղաքագիտական ակնարկ)***

Գարիկ Քեռյան

Բանալի բառեր՝ Գերմանիա, քաղաքական կուսակցություններ, կուսակցական համակարգ, սոցիալ-դեմոկրատներ, քրիստոնեա-դեմոկրատներ, ազատ դեմոկրատներ, Միություն90/կանաչներ, ծախսեր:

Գերմանիայի Ֆեդերատիվ (դաշնային) Հանրապետությունը բազմակուսակցական համակարգ ունեցող պետություն է, որտեղ առկա քաղաքական ազատությունները լիարժեք պայմաններ են ստեղծել քաղաքական կուսակցությունների կազմավորման ու գործունեության համար: Կուսակցությունները վճռորոշ նշանակություն ունեն Գերմանիայի ընդհանուր քաղաքական համակարգում: Պետական իշխանության օրենսդիր և գործադիր մարմինները կազմվում են կուսակցությունների կողմից և խորհրդարանական ընտրությունները կրում են խիստ կուսակցական բնույթ: Կառավարություն կազմելու հնարավորություն է ստանում այն կուսակցությունը կամ կուսակցությունների կոալիցիան, որը մեծամասնություն ունի խորհրդարանի ստորին պալատում՝ Բունդեսթագում: Կուսակցությունների գործունեությունը հստակ կերպով կարգավորվում և կանոնակարգվում է սահմանադրության համապատասխան հոդվածներով և հատուկ օրենքներով: Երկրում առկա է այն համընդհանուր դիրքորոշումը, որ առանց քաղաքական կուսակցությունների անհնար է ազգային-պետական քաղաքականության մշակումն ու ձևավորումը, ռեսուրսների հավաքագրումը և նրանց իրականացման համար որոշումների ընդունումը: Հետպատերազմյան տարիներին, երբ երկրում ընթանում էին նացիզմի ու ֆաշիզմի արմատական ոչնչացման ու ժողովրդավարացման հաստատուն գործընթացները, արևմտագերմանական քաղաքական մշակույթը ձևավորվեց այն հրամայականով, որ առանց կուսակցությունների անհնար է ապահովել լիարժեք ժողովրդավարություն: Այս գործընթացում, ժողովրդավարական վարչակարգի իրողություններին ու պահանջներին համապատասխան առաջին քայլը կուսակցությունների ինստիտուցիոնալացումն էր: Կուսակցությունների կարգավիճակը սահմանվեց ինչպես սահմանադրորեն, այնպես հատուկ օրենքով: 1967թ. հուլիսի 24-ի կուսակցությունների մասին օրենքով և սահմանադրության 21-րդ հոդվածով սահմանվեց, որ կուսակցությունները քաղաքացիների միավորումներն են, որոնք մշտապես կամ երկար ժամանակի ընթացքում ազդեցություն են գործում քաղաքական կամքի ձևավորման վրա՝ առանձին երկրամասերի կամ միությունների մասշտաբով, և որոնք մտադրություն ունեն օժանդակելու ժողովրդի ներկայացուցչության ապահովումը Բունդեսթագում, կամ Լանդթագում [1]: Սրանով հաստատագրվում էր կուսակցությունների՝ որպես պետական կառավարման մեխանիզմի բաղկացուցիչ մասի երկրի օրենսդիր և գործադիր իշխանության մարմինների կազմավորման գերակա գործառույթը:

Ճիշտ է, Գերմանիան բազմակուսակցական համակարգ ունեցող պետություն է, սակայն բավականին առանձնահատկություններով ու յուրօրինակ դրսևորումներով:

* Հոդվածն ընդունվել է 30.01.2017:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել ԵՊՀ քաղաքական ինստիտուտների և գործընթացների ամբիոնը:

Այն կարծես լոդու է բազմակուսակցության և երկկուսակցականության միջև, որից ելնելով, հաճախ գերմանական համակարգը քաղաքագետներն անվանում են երկուսուկես կուսակցական համակարգ: Նրա էությունը հասկանալու համար անհրաժեշտ է ծանոթանալ հետպատերազմյան Արևմտյան Չեռմանիայի քաղաքական կուսակցությունների զարգացման դինամիկային և վերջին քսանհինգ տարիների ընթացքում համակարգի նոր դրսևորումներին երկրի միավորումից հետո:

Չեռմանիայի ներքաղաքական կյանքը տնօրինում են **երկու ազդեցիկ քաղաքական կուսակցություններ**: **Չախ** թևում գտնվում է Չեռմանիայի սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցությունը, **աջ** ուժերին առաջնորդում է երկու պահպանողական կուսակցությունների՝ Քրիստոնեա-դեմոկրատական միության և Քրիստոնեա-սոցիալական միության դաշինքը: Կարևոր դերակատարում ունեն կենտրոնի և ձախ թևի փոքր կուսակցությունները, որոնք որպես միջանկյալ քաղաքական ուժ հաճախ մասնակցում են կառավարող կոալիցիաներին: Դրանք են՝ Ազատ դեմոկրատական կուսակցությունը (ԱԴԿ, կամ Լ-ԱԴԿ՝ լիբերալ ազատ դեմոկրատներ), Միություն-90/Կանաչներ և Չախ կուսակցություն/Դեմոկրատական Սոցիալիզմի կուսակցություն դաշինքը (Չախ կուսակցություն/ԴՍԿ): Ինքնուրույն կառավարություն կազմելու կարողություն և հնարավորություն ունեն միայն Չեռմանիայի Սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցությունը (ԳՍԴԿ) և Քրիստոնեա-դեմոկրատական միության ու Քրիստոնեա-սոցիալական միության (ԲԴՄ/ԲՍՄ) դաշինքը: Գործում են նաև մի քանի այլ փոքր կուսակցություններ, որոնց քաղաքական կշիռը երկրում աննշան է:

ԳՍԴԿ-ն (գերմ. Sozialdemokratische Partei Deutschlands - SPD) Եվրոպայի ամենահին և խոշոր սոցիալիստական կուսակցությունն է: Հիմնադրվել է դեռևս 1869թ.: 19-րդ - դարի վերջերից մինչև այժմ, բացառությամբ ֆաշիստական վարչակարգի տարիների, սոցիալ-դեմոկրատները պառլամենտում միշտ ունեցել են իրենց հաստատուն և մեծ ֆրակցիան, որը նրանց հնարավորություն է տվել ազդելու երկրի ներքին և արտաքին քաղաքականության վրա: Պատերազմից հետո Արևելյան Չեռմանիայիում նրանք միավորվեցին Կոմունիստական կուսակցության հետ՝ 1946թ. հիմք դնելով Չեռմանիայի Սոցիալիստական Միասնական կուսակցությանը, որը Չեռմանիայի Դեմոկրատական Հանրապետությունում կառավարող կուսակցություն էր մինչև խորհրդամետ կոմունիստական վարչակարգերի տապալումը և երկրի միավորումը: Արևմտյան Չեռմանիայի սոցիալ-դեմոկրատական կազմակերպությունները 1946թ. մայիսին միավորվեցին՝ վերածնելով ԳՍԴԿ-ն: Նոր կուսակցության կազմակերպման գործում մեծ ներդրում ունեցավ Շումպերը, որը ԳՍԴԿ-ի առաջնորդն էր մինչև 1952թ.:

1959թ. Բադ-Գոդեսբերգում տեղի ունեցած համագումարում ընդունվեց կուսակցության նոր ծրագիրը, որը կրում էր ռեֆորմիստական բնույթ: Այն նախատեսում էր լայնամասշտաբ միջոցառումներ դեմոկրատական կարգերի ամրապնդման և աշխատավորության սոցիալական պահանջների բավարարման ուղղությամբ[2]: Գլխավորելով ձախ ուժերին՝ ԳՍԴԿ-ն հսկայական ներդրում ունեցավ դեմոկրատիայի ամրապնդման և ռևանշիստական ու նեոֆաշիստական ուժերի դեմ պայքարում:

1940-ական թթ. վերջերին և 50-ական թթ. ԳՍԴԿ-ն հետևողականորեն պայքարում էր նաև Չեռմանիայի վերառազմականացման դեմ: Սակայն ժամանակի ընթացքում այս հարցում կուսակցության քաղաքականությունը զգալիորեն փոխվեց: Չեռմանիայի վերառազմականացման, սահմանների չճանաչման և երկրի միավորման կարգախոսներով հանդես եկող աջ կուսակցությունները կարողացան համոզիչ հաղթանակներ տանել 1953 և 1957թթ. բունդեսթագի ընտրություններում, որն ստիպեց սոցիալ-դեմոկրատներին փոխել կուրսը: Արդեն 1960թ. հունիսին բունդեսթագի սոցիալ-դեմոկրատա-

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԼՐԱՏՈՒ 2017

կան ֆրակցիան պաշտոնապես հայտարարեց կառավարության արտաքին քաղաքականությունը պաշտպանելու մասին: ՉՍԴԿ-ի ղեկավարությունը միևնույն ժամանակ սկսեց արտահայտվել հոգուտ վերառազմականացման: Կուսակցության 1960թ. Հաննովերյան համագումարը հավանություն տվեց բունդեսվերի արդյունավետ զինմանը նոր ռազմական տեխնիկայով: 1964թ. Կառլսրուեի համագումարը վերջնականապես հաստատեց նոր դիրքորոշումը և նույնիսկ անհրաժեշտ համարեց ՆԱՏՕ-ի միջուկային ուժերի տեղաբաշխմանը երկրում: Ավելի հստակ սոցիալ-դեմոկրատ գործիչներն սկսեցին արտահայտվել Չերմանիայի միավորման օգտին: Քաղաքական գծի փոփոխությունների տրամաբանական վախճանը դարձավ ՉՍԴԿ-ի մուտքը կառավարական կողմից: 1966թ. ղեկտեմբերին կազմվեց «մեծ կոալիցիայի» կառավարություն ՔՂՄ/ՔՍՍ և ՉՍԴԿ-ի մասնակցությամբ, որի գլուխ կանգնեց Քիզինգերը: Սոցիալ-դեմոկրատների մասնակցությունը կոալիցիոն կառավարությանը առաջ բերեց արհմիությունների, սոցիալ-դեմոկրատական երիտասարդական կազմակերպությունների և բազմաթիվ շարքային անդամների դժգոհությունը և սուր քննադատությունը, որոնք պահանջում էին վարել ինքնուրույն քաղաքականություն: 1969թ. Բադ-Գոդեսբերգի և 1970թ. Սեարթրյուկկենի համագումարներում կոալիցիայի հակառակորդները ՉՍԴԿ-ի ղեկավարությունից համառորեն պահանջում էին գործել ինքնուրույն և արդյունավետ քաղաքական ծրագրով: Չնայած ներքին և արտաքին քաղաքականության հանգուցային հարցերի շուրջ եղած տարածայնություններին և ներկուսակցական պայքարի սրմանը՝ մասնակցությունը կոալիցիային և քաղաքական գծի փոփոխումն զգալիորեն ամրապնդեց ՉՍԴԿ-ի դիրքերը և ընդլայնեց նրա էլեկտորատը: Արդյունքը եղավ հաղթանակը 1969թ. ընտրություններում: Առաջին անգամ պատերազմից հետո ՔՂՄ/ՔՍՍ դաշինքը զրկվեց իշխանությունից: Ազատ դեմոկրատական կուսակցության հետ միասին ՉՍԴԿ-ն կազմեց կոալիցիոն կառավարություն: Ֆեդերալ կանցլեր դարձավ ՉՍԴԿ-ի նախագահ Վիլլի Բրանդտը: Սոցիալ-դեմոկրատների և ազատ դեմոկրատների կոալիցիոն կառավարությունը գործեց մինչև 1982թ.: Բրանդտից հետո այն գլխավորում էր ԱԴԿ-ի նախագահ Վ. Շեյլը[3]: Այս կառավարությունը վարում էր ավելի իրատեսական և մեղմ արտաքին քաղաքականություն: Բրանդտ-Շեյլի կառավարությունը մի շարք միջոցառումներ ձեռնարկեց լարվածության թուլացման և սառը պատերազմի քաղաքականության վերացման ուղղությամբ: 1970թ. պայմանագրեր կնքվեցին Լեհաստանի և ԽՍՀՄ-ի հետ, դիվանագիտական հարաբերություններ հաստատվեցին արևելաեվրոպական սոցիալիստական պետությունների հետ:

Տարածայնություններն ԱԴԿ-ի հետ հանգեցրին կոալիցիայի փլուզմանը, որի հետևանքով 1982թ. նորից իշխանության եկավ աջ կուսակցությունների դաշինքը: Դրան հաջորդեց պարտությունը 1983թ. ընտրություններում: Այս իրադարձություններից հետո կուսակցությունը բավականին երկար ժամանակ մնաց ընդդիմության մեջ՝ պահպանելով մեծ պառլամենտական ֆրակցիան, ամուր դիրքերը երկրամասային կառավարություններից մի քանիսում և տեղական ինքնավարության մարմիններում: Գերմանիայի միավորումից հետո ՉՍԴԿ-ն ակտիվորեն մասնակցեց 1991թ. առաջին համագերմանական ընտրություններին՝ շահելով ծայրերի 33,5 տոկոսը, որը բավական չէր կառավարություն կազմելու համար, եթե նույնիսկ համաձայնություն կայացվեր ԱԴԿ-ի հետ:

ՉՍԴԿ-ն մշտական անդամություն ունեցող ամուր կուսակցություն է [4]: Մշտական անդամների թիվը անցնում է 900 հազարից: Կուսակցության բարձրագույն մարմինը համագումարն է, որն ընտրում է Կենտրոնական վարչություն: Ընթացիկ գործունեության ղեկավարությունը իրականացնում է Կենտրոնական վարչության անդամներից

ընտրված նախագահությունը: ՉՄԴ-ի առաջնորդը նախագահն է, որի ղեկավարությամբ են գործում Կենտրոնական վարչությունը և նախագահությունը: Հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում և այնուհետև ՉՄԴ-ի նախագահներն են եղել Կ. Շումպետերը, Է. Օլենհաուերը, Կ. Բրանդտը, Պիոն Էնկհոմը, Օսկար Լաֆոնտենը: Վերջինս առաջնորդում էր կուսակցությունը առաջին համագերմանական ընտրությունների ժամանակ: ՉՄԴ-ն հրատարակում է «Ֆորվերտս» շաբաթաթերթը և «Նոյե Գեզելշաֆթ» տեսական ամսագիրը:

Ինչպես նշեցինք, աջ ուժերին ԳՖՀ-ում գլխավորում է **ՔՂՄ/ՔՄՄ** (գերմ. **CDU/CSU**) դաշինքը, որը հանդիսանում է երկրի երկու խոշոր բուրժուակրոնական կուսակցությունների միություն: **Քրիստոնեա-դեմոկրատական միությունը** (գերմ. *Christlich Demokratische Union Deutschlands*) հիմնադրվել է 1950թ-ին ամերիկյան, անգլիական և ֆրանսիական օկուպացիոն զուտիներում 1945թ-ից իրենց գործունեությունը վերսկսած քրիստոնեա-դեմոկրատական կազմակերպությունների միավորման հետևանքով: ՔՂՄ-ն սերտորեն կապված է դրամատերերի հզոր խմբավորումների և կաթոլիկ բարձրաստիճան հոգևորականության հետ: Կուսակցության սոցիալական հենարանի մեջ մեծ թիվ են կազմում ձեռնարկատերերը, պետական ծառայողները, հարուստ գյուղացիները: ԳՖՀ-ի հռչակման տարուց (1949) մինչև այժմ ՔՂՄ-ն հանդիսանում է առաջատար կուսակցություն է և գործում է ՔՄՄ-ի հետ դաշնակցած: ՔՂՄ-ի քաղաքական գծի մշակման և կուսակցության ամրապնդման գործում հսկայական ներդրում է ունեցել Կոնրադ Ադենաուերը, որը կուսակցության նախագահն էր 1950-1966թթ.[5]:

Քրիստոնեա-սոցիալական միությունը (գերմ. *Christlich-Soziale Union in Bayern*) իր սոցիալ-քաղաքական բնույթով նույնպես բուրժուակրոնական կուսակցություն է: Հիմնադրվել է 1945թ. և գործում է միայն Բավարիայում: Համագերմանական քաղաքական կյանքին մասնակցում է միայն ՔՂՄ-ի հետ դաշնակցած և նրա հետ միասին կազմում է միասնական ֆրակցիա բունդեսթագում: Միության մեջ ՔՄՄ-ն լիովին պահպանում է իր կազմակերպական ինքնուրույնությունը: Կուսակցության ղեկավար մարմինները համաձայնեցնում են նրա գործունեությունը ՔՂՄ-ի հետ, իսկ ներկուսակցական հարցերը լուծում էին լիովին անկախ: ՔՄՄ-ի դիրքերը շատ ամուր են ԳՖՀ-ի ամենամեծ երկրամասերից Բավարիայում, որտեղ նա միշտ իր ձեռքում է պահում երկրամասային կառավարությունը և մեծամասնություն ունի լանդտագում (երկրամասային պառլամենտ): ՔՄՄ-ի քաղաքական դոկտրինաներն արտահայտում են առավել աջ, պահպանողական շրջանների դիրքորոշումները ներքին և արտաքին քաղաքականության հարցերում: Նրանցում առկա են նաև նեոնացիզմի երանգներ: Կուսակցության քաղաքական գծի մշակման և իրականացման գործում մեծ ներդրում ունեցավ Շտրաուսը, որը բավականին երկար ժամանակ ՔՄՄ-ի նախագահն էր: ՔՄՄ-ն փոքրաթիվ կուսակցություն է: Բավարիայում գործող նրա կազմակերպությունների անդամների թիվը չի անցնում 200 հազարից[6]:

1949թ-ից հետո, բացառությամբ 1969-83 թթ. և 1998-2005 թթ., ՔՂՄ/ՔՄՄ-ն միշտ եղել է կառավարող դաշինք: Մինչ 80-ական թթ. վերջերը նրա ներքին և արտաքին քաղաքականության հիմնական նպատակը և գերխնդիրը եղել է Գերմանիայի միավորումը: Այդ նպատակով ՔՂՄ/ՔՄՄ-ի կազմած կառավարությունները վարել են ՆԱՏՕ-ի երկրների հետ սերտ ռազմական և քաղաքական համագործակցության քաղաքականություն հակադրվելով ԽՍՀՄ-ին և արևելաեվրոպական սոցիալիստական պետություններին: Ընդդիմության մեջ գտնվելու տարիներին ՔՂՄ/ՔՄՄ-ի ղեկավարությունը խիստ կերպով քննադատում էր սոցիալ-դեմոկրատական կառավարության արտաքին քաղաքականությունը (ԳՖՀ-ի «նոր արևելյան քաղաքականություն»), որը, պայմանագ-

րեր կնքելով արևելյան հարևանների հետ, ճանաչել էր հետպատերազմյան սահմանները: Իհարկե որպես քարոզչության ամենաարդյունավետ միջոց տվյալ իրադրության մեջ նրանք խաղում էին նաև ժողովրդի ազգային զգացմունքների հետ: Գերմանիայի միավորման գաղափարին հետևողականորեն հետամուտ լինելով՝ երկկուսակցական դաշինքն զգալիորեն ընդլայնեց իր էլեկտորատը և 1983թ. տեղի ունեցած պառլամենտական ընտրություններում նվաճեց ձայների 48,8 տոկոսը և 244 տեղ բունդեսթագում (ՔԴՄ-191, ՔՍՄ-53)[7]: Սակայն կառավարություն կազմելու համար անհրաժեշտ եղավ դաշինք կնքել նաև ԱԴԿ-ի հետ, որից հետո ՔԴԿ-ի նախագահ Հելմուտ Քոլը կազմեց կառավարություն: Կանցլեր Քոլի կառավարության օրոք էր, որ առանց ցնցումների և բարդությունների երկու գերմանական պետությունները աստիճանաբար և ներդաշնակ կերպով միավորվեցին 1989-1990թթ. ընթացքում: Միավորման հետևանքով ՔԴՄ/ՔՍՄ-ի դիրքերն ավելի ամրապնդվեցին, որովհետև այն նշանակում էր միության քաղաքական գծի լիակատար հաղթանակ: 1990թ. դեկտեմբերին տեղի ունեցած առաջին համազերմանական ընտրություններում ՔԴՄ/ՔՍՄ-ն շահեց ձայների 43,8 տոկոսը և նորից դաշնակցելով ԱԴԿ-ի հետ՝ կազմեց կառավարություն[8]: Հելմուտ Քոլի գլխավորած դաշինքը համոզիչ հաղթանակ տարավ նաև հաջորդ 1994թ. ընտրություններում:

1990-ական թթ-ից պահպանողական կուսակցությունների ՔԴՄ/ՔՍՄ դաշինքի միասնական նախընտրական ծրագիրը հիմնականում նվիրված էր տնտեսական քաղաքականությանը: Առաջնային պահանջը՝ իջեցնել պետական քվոտաները, բարձրացնել սոցիալական ապահովության համար գանձվող հարկերն ու վճարները, կազմակերպել սոցիալական գերատեսչությունների և աշխատանքի տեղավորման կոմիտեների համագործակցությունը, կատարելագործել ընտանիքներին և երեխաներին տրվող նյութական օժանդակության համակարգը ներդնելով միասնական «ընտանեկան նպաստ»-ը և այլն: Արտաքին քաղաքականության բնագավառում դաշինքը հետևողականորեն հանդես է գալիս եվրոպական միասնության, երկկողմ և բազմակողմ ինտեգրացիոն և միջազգային կառույցներին Գերմանիայի ակտիվ մասնակցության օգտին: Դաշինքը հետևողական է նաև զինված ուժերի՝ բունդեսվերի ամրապնդման քաղաքականության մեջ և առաջարկում է անհրաժեշտության դեպքում այն օգտագործել նաև ներքին գործերում:

Ինչպես նշեցինք, ԳՖՀ-ում որպես միջանկյալ քաղաքական ուժ հանդես են գալիս փոքր կուսակցությունները: Նշանակալից է եղել կենտրոնամետ դիրքորոշում ունեցող **Ազատ դեմոկրատական կուսակցության** (կրել է նաև Լիբերալներ-Ազատ դեմոկրատական կուսակցություն անունը, գերմ. FDP - Freie Demokratische Partei) դերակատարումը երկրի քաղաքական կյանքում: Իր սոցիալ-քաղաքական բնույթով ԱԴԿ-ն լիբերալ կուսակցություն է և կազմավորվել է 1948թ. նույն անունը կրող մի քանի երկրամասային կազմակերպությունների միավորման հետևանքով: Սոցիալական հենարանը կազմում են մանր և միջին ձեռնարկատերերը, լիբերալ տրամադրություններ ունեցող պետական պաշտոնյաները, մտավորականները, քաղաքի և գյուղի մանր սեփականատերերը: Ներքին քաղաքականության բնագավառում ազատ դեմոկրատները ավելի մեղմ դիրքորոշում են ունեցել քան քրիստոնեա-դեմոկրատները, որովհետև պաշտպանել են արևմուտքի և արևելքի համագործակցությունը՝ չնայած առաջնահերթ խնդիրը նրանք նույնպես համարել են Գերմանիայի միավորումը:

ԱԴԿ-ն փոքր կուսակցություն է: Ընդհուպ մինչև 1990-ական թթ. վերջերը պառլամենտական ընտրություններում այն սովորաբար հավաքում էր առավելագույնը ընտրողների ձայների 10 տոկոսը: Սակայն հետպատերազմյան տասնամյակներին նրա քաղաքական կշիռը շատ ավելի մեծ էր ընտրությունների ընթացքում ձեռք բերած

ՄԵՏՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԼՐԱՏՈՒ 2017

արդյունքների համեմատությամբ: Դա կապված է այն բանի հետ, որ երկու հզոր կուսակցություններին՝ ՊՍԴԿ-ին և ԲԴՄ/ԲՍՄ դաշինքին ոչ մի կերպ չէր հաջողվում բունդեսթագում ձեռք բերել բացարձակ մեծամասնություն, որի հետևանքով իշխանության գալը միշտ կապված էր լինում ԱԴԿ-ի հետ դաշնակցությունից: Ազատ դեմոկրատների պառլամենտական ֆրակցիայի դիրքորոշումը հետպատերազմյան Գերմանիայում միշտ վճռորոշ նշանակություն է ունեցել կառավարությունների կազմման համար: Սրանով է պայմանավորված այն իրողությունը, որ անկախ ընտրությունների արդյունքներից ԱԴԿ-ն միշտ մնում էր իշխանության կուսակցություն՝ կոալիցիայի մեջ մտնելով մերթ սոցիալ-դեմոկրատների, մերթ աջ կուսակցությունների հետ: 1969-1982թթ. ԱԴԿ-ն մասնակցում էր կոալիցիոն կառավարությանը ՊՍԴԿ-ի հետ դաշնակցած: Սակայն 1982թ. աշնանը աջ թևի ձևնման տակ նա խզեց դաշինքը ՊՍԴԿ-ի հետ, որը ձգվում էր 13 տարի (Բրանդտ-Շեյլի կառավարություն): 1983թ. ընտրություններում ԱԴԿ-ն չափեց ձայների 7 տոկոսը և բունդեսթագում ձեռք բերեց 34 տեղ: Չնայած այս ցածր արդյունքներին՝ դաշինքը ԲԴՄ/ԲՍՄ-ի հետ նրան հնարավորություն տվեց նորից մնալու կառավարության մեջ և ստանալու արտաքին գործերի, տնտեսության և արդարադատության նախարարների պորտֆելները: 1990թ. առաջին համազերմանական ընտրություններում ԱԴԿ-ի ցուցանիշները ավելի բարձր էին: Կուսակցության նախագահ Օտտո Գրաֆ Լամբոդորֆի ղեկավարությամբ ազատ-դեմոկրատները ակտիվորեն մասնակցեցին ընտրական մրցապայքարին՝ չափելով ձայների 11 տոկոսը[9]: Գերմանիայի միավորումից հետո ԱԴԿ-ի մեջ մտան արևելա-գերմանական երկու կուսակցություններ՝ Լիբերալ-դեմոկրատական և Նացիոնալ-դեմոկրատական կուսակցությունները: Շուրջ 30 տարի՝ 1969-1998 թթ., շնորհիվ կոալիցիոն գործընկերոջ փոփոխության, ազատ-դեմոկրատները մասնակցում էին կառավարությունների կազմմանը: 1998 թ-ից հետո նրանք դուրս մնացին Շրոդերի «կարմիր-կանաչ» երկու կառավարություններից: 2005թ. վաղաժամկետ խորհրդարանական ընտրություններում ԱԴԿ-ի ցուցանիշը՝ 11 տոկոս էր, 2009 թ.՝ 14,6: Այս ցուցանիշները կարելի էր որակել որպես հաղթանակ, եթե չձևավորվեին «մեծ կառավարական կոալիցիաները» առանց ազատ դեմոկրատների: Այդ կոալիցիաները ճակատագրական դարձան կուսակցության համար, որն ավարտվեց «էլեկտորալ աղետով»: 2013թ. բունդեսթագի ընտրություններում ԱԴԿ-ն ստացավ ձայների ընդամենը 4,8 տոկոսը և առաջին անգամ դուրս մնաց խորհրդարանից: Իհարկե, ինչ որ չափով այդ աղետը կանխատեսելի էր, որովհետև 2010 թ-ից սկսած ԱԴԿ-ն կորցնում էր իր աջակցությունը ընտրողների մոտ: 2014թ. դրությամբ կուսակցությունը զրկվել էր գերմանական հողերի լանդթագներում ունեցած բոլոր տեղերից:

ԱԴԿ-ն մեծաթիվ կուսակցություն չէ: Նրա անդամների թիվը տատանվում է 70-90 հազարի սահմաններում: Համագումարների միջև ընկած ժամանակաշրջանում կուսակցության ղեկավար մարմիններն են ֆեդերալ վարչությունը և ֆեդերալ կոմիտեն: Կուսակցության առաջնորդը ԱԴԿ-ի նախագահն է [10]: 2009 թ. մահացավ կուսակցության երկարամյա առաջնորդ Օտտո Լամբոդորֆը, որը մի քանի տասնամյակ շատ կարևոր դերակատարում ուներ երկրի քաղաքական դաշտում: Կուսակցության նախընտրական ծրագիրը հենվում է ազատական գաղափարների վրա, որի հիմնական նպատակը պետական միջամտության կրճատումն է տնտեսության մեջ: Ընտրագանգվածի մեջ շատ ակտիվ են ձեռնարկատերերն ու խոշոր ընկերությունների մենեջերները: <<ELDE>> թերթը կուսակցության պաշտոնական մարմինն է:

Փոքր կուսակցություններից հաջորդը **Միություն90/կանաչներ** (գերմ. **Bündnis 90/die Grünen**) բնապահպանական կուսակցությունն է, որին պարզապես անվանում

են կանաչներ: Կուսակցությունը ձևավորվել է ակրմտագերմանական հողերում բազմաթիվ էկոլոգիական և քաղաքացիական կազմակերպությունների միավորմամբ: 1983թ. կանաչներն առաջին անգամ ներկայացվեցին բունդեսթագում, իսկ 1998թ. ֆեդերալ ընտրություններից հետո առաջին անգամ մտան կոալիցիոն կառավարության մեջ (Շրյոդերի «կարմիր-կանաչ» կոալիցիան): Կանաչների նախընտրական ծրագրերը առաջադրում են շրջակա միջավայրի պահպանության պահանջներ. հրաժարում ատոմային էներգետիկայից, կլիմայի գլոբալ պաշտպանություն, բնության պահպանության նոր օրենք, էկոլոգիապես մաքուր գյուղատնտեսության զարգացում, էկոլոգիական հարկի կիրառում, մաքուր էներգետիկայի ստեղծում էներգիայի վերականգնվող ռեսուրսներով, գենետիկորեն փոխված սննդամթերքի արտադրության արգելում և այլն: Արտաքին քաղաքականության բնագավառում առաջադրում են արդար գլոբալիզացիայի հիմնադրույթ: ԱՂԿ-ի թուլացումն զգալիորեն նպաստել է կանաչների ազդեցության ընդլայնմանը: Առավել հայտնի կուսակցական առաջնորդներից է նախկին արտգործնախարար Յոշկա Ֆիշերը:

ԱՂԿ-ի և կանաչների հետ միասին փոքր կուսակցություն է նաև Չախ կուսակցություն/Դեմոկրատական Սոցիալիզմի կուսակցություն դաշինքը (**Չախ կուսակցություն/ԴՍԿ**, գերմ. - **DIE LINKE.**): Ինչպես երևում է այս քաղաքական ուժի մտնում են երկու բաղկացուցիչներ: Դեմոկրատական սոցիալիզմի կուսակցությունը նախկին Գերմանիայի Դեմոկրատական Հանրապետության կառավարող կուսակցության՝ Գերմանիայի սոցիալիստական միասնական կուսակցության բեկորներից 1989 թ. կազմավորված կուսակցություն է, որի հիմնադիր ղեկավարը Գրեգոր Գիզին էր: 1990 թ. միավորված Գերմանիայի խորհրդարանական ընտրություններում ԴՍԿ-ն չկարողացավ հաղթահարել 5 տոկոսի ընտրաշեմը և Գիզին ստիպված էր հրաժարական տալու: Կուսակցության նախագահ ընտրվեց Լոտար Բիսկին, իսկ 2000 թ-ին Գաբի Ցիմմերմանը: 1998 և 2005 թթ. խորհրդարանական ընտրություններում կուսակցության օգտին տրված ձայները գերազանցեցին հինգ տոկոսը[11]: Համագերմանական ընտրությունները ցույց են տվել, որ այն բավականին համակիրներ ունի արևելագերմանական երկրամասերում, Սաարում, Բրանդենբուրգում, Սաքսոնիա-Անհալտում:

Չախ կուսակցությունը կազմավորվել էր 2004 թ. ԳՍԴԿ-ից անջատված ձախ թևից: Վերջիններս քննադատում էին ֆեդերալ կանցլեր Շրյոդերի կառավարության քաղաքականությունը և ԳՍԴԿ նախագահ Օսկար Լաֆոնտենի գլխավորությամբ անջատվեցին (սկզբում կրում էին Աշխատանք և սոցիալական արդարություն-Ընտրական այլընտրանք անունը) ու նախկին ԳԴՀ-ի կոմունիստների մի հատվածի հետ միավորվելով՝ հիմնեցին Չախ կուսակցությունը:

2007 թ. տեղի ունեցավ ԴՍԿ-ի միավորումը Չախ կուսակցության հետ և Չախ կուսակցություն/ԴՍԿ դաշինքի մուտքը քաղաքական դաշտ: Դաշինքի ղեկավարներ դարձան Լաֆոնտենը և Լոտար Բիսկին: Ավելի հաճախ դաշինքը կրում է պարզապես «Չախեր» անունը: «Չախեր»-ը զգալի առաջընթաց ունեցավ 2009 և 2013 թթ. ֆեդերալ ընտրություններում. համապատասխանաբար 76 և 64 պատգամավոր բունդեսթագում: «Չախեր»-ի քաղաքական պլատֆորմի և նախընտրական ծրագրերի հիմնական թեմաներն են աշխատանքի շուկան և սոցիալական արդարությունը[12]: Արտաքին քաղաքական հարցադրումները բավականին արմատական են. ՆԱՏՕ-ի ընդարձակման կասեցում, ՄԱԿ-ի և ԵԱՀԿ-ի դերի բարձրացում և այլն:

Գերմանիայում գործում են նաև մի քանի փոքր կուսակցություններ, որոնց դերը երկրի քաղաքական կյանքում շատ աննշան է այնքանով, որքանով որ նրանք ի վիճակի չեն ազդելու կառավարությունների ձևավորման վրա:

Կուսակցական կոալիցիաները 1998-2014 թթ.

Աջ պահպանողական կուսակցությունների քաղաքական տիրապետությունը Գերմանիայի միավորումից հետո տևեց մինչև 1998 թ.: Այդ տարի հոկտեմբերին ԳՄԴԿ-ն, որի կուսակցական ցուցակը գլխավորում էր կուսակցության նոր առաջնորդ Գերհարդ Շրյոդերը, գործազրկության կրճատման, տնտեսության արդիականացման, գործարարության օժանդակման, սոցիալական ապահովության համակարգի պահպանման կարգախոսներով ստացավ ձայների 40,9 տոկոսը և միավորված Գերմանիայում առաջին անհամ հաղթանակ տարավ խորհրդարանական ընտրություններում: Կանաչների հետ դաշնակցելով՝ սոցիալ-դեմոկրատները կազմեցին այսպես կոչված «կարմիր-կանաչ» կոալիցիոն կառավարությունը: Հաղթանակն ուղեկցվեց նաև պառակտմամբ: Երկրի տնտեսության կառավարման և ձգնաժամի հաղթահարման գործում Շրյոդերը ստիպված էր ընտրելու սոցիալական ծախսերի կրճատում նախատեսող լիբերալ տնտեսագետների կողմից առաջարկված հայեցակարգը: Այնինչ ծախ սոցիալ-դեմոկրատները Լաֆոնտենի գլխավորությամբ առաջարկում էին ծանրացնել հասարակության առավել ունևոր հատվածների վրա դրված հարկերը:

Ֆեդերալ-կանցլեր Շրյոդերի հետ տարածայնություններ ունենալով կառավարության քաղաքական կուրսի շուրջ՝ ԳՄԴԿ-ի նախագահ Օսկար Լաֆոնտենը, որը ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարն էր, 1999թ. հրաժարական տվեց և հեռացավ կուսակցությունից: ԳՄԴԿ-ի նախագահությունը ևս անցավ Շրյոդերին: Չախսերի հեռանալուց հետո կառավարությունը սկսեց իրագործել իր ծրագիրը, սակայն տնտեսության մեջ բեկում մտցնել չհաջողվեց, իսկ սոցիալական ծախսերի կրճատումները զգեցին կուսակցության հեղինակությունը և 2002թ. ընտրություններում ԳՄԴԿ-ն քիչ էր մնում պարտություն կրել: Դրությունը փրկեց Շրյոդերի կոշտ դիրքորոշումը Իրաքում ամերիկյան ներխուժման դեմ, կառավարության լայնածավալ օգնությունը ջրհեղեղից տուժված արևելա-գերմանական հողերի բնակչությանը, որը հնարավորություն տվեց շահելու ձայների 38,5 տոկոսը և աննշան առավելության հասնել ԲԴՄ/ԲՍՄ-ի հանդեպ (մոտ 10 պատգամավորական տեղ): Դաշնակցելով Միություն-90/Կանաչներ բնապահպանական կուսակցության հետ՝ Շրյոդերը կազմեց երկրորդ «կարմիր-կանաչ» կառավարությունը: 2003 թ. մարտից Շրյոդերը ընդունեց կառավարության գործունեության նոր ծրագիր՝ «Ծրագիր 2010» (Agenda 2010): Սոցիալական ծախսերի խնայողության հետ մեկտեղ նոր աշխատատեղերի ստեղծման համար այն նախատեսում էր նաև աշխատանքային օրենսդրության ազատականացում: Նոր ծրագրի իրականացման փորձերը առանձնակի մեծ արդյունքներ չտվեցին: 2004թ. Եվրոխորհրդարանի ընտրություններում ԳՄԴԿ-ի արդյունքները շատ ցածր էին, որին հաջորդեց պարտությունը Հյուսիսային Հռենոս-Վեստֆալիայի լանդտագի ընտրություններում: Նման իրադրության մեջ իշխանությունները որոշեցին նախաձեռնել վաղաժամկետ համազգային ընտրություններ: 2005թ. մայիսի 22-ին կայացած ընտրությունների արդյունքով ԳՄԴԿ-ն և ԲԴՄ/ԲՍՄ դաշինքը հավաքեցին հավասար քանակով ձայներ, որը բավարար չէր ոչ միակուսակցական կառավարության, ոչ էլ փոքր կուսակցություններից որևիցե մեկի հետ կոալիցիոն կառավարություն կազմելու համար: Երկարատև քաղաքական բանակցություններից հետո երկու առաջատար կուսակցությունները կազմեցին **մեծ կոալիցիոն կառավարություն** ԲԴԿ-ի առաջնորդ **Անգելա Մերկելի** գլխավորությամբ: Սոցիալ-դեմոկրատները, զիջելով վարչապետի պաշտոնը, կառավարության մեջ ստացան 8 նախարարական պորտֆել (արտաքին գործերի, ֆինանսների, արդարադատության, աշխատանքի, շրջակա միջավայրի պահպանության, առողջապահության, տրանսպորտի, տնտեսական համագործակցության և զարգացման): Շրյոդերը հեռա-

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԼՐԱՏՈՒ 2017

ցավ ոչ միայն կառավարությունից, այլև կուսակցության նախագահի պաշտոնից:

Անգելա Մերկելի «կառավարական մեծ կոալիցիայի» մեջ կրտսեր գործընկերոջ կարգավիճակը չամրապնդեց ՉՍԴԿ-ի դիրքերը: 2009 թ. բունդեսթագի ընտրություններում սոցիալ դեմոկրատները պարտություն կրեցին՝ ստանալով ընտրողների ձայների 23 տոկոսը: Մեծ կոալիցիայի փոխարեն ՔԴՄ/ՔՍՄ դաշինքը կոալիցիոն կառավարություն կազմեց Ազատ Դեմոկրատական կուսակցության հետ: Փոխվեց նաև ՉՍԴԿ ղեկավարությունը: Շրջակա միջավայրի պահպանության նախարար Ջիզմար Գաբրիելը ընտրվեց կուսակցության նախագահ, ղեկավար գործիչներից Անդրեա Նալեսը՝ գլխավոր քարտուղար:

ԳՖՀ Բունդեսթագի 2013թ. սեպտեմբերի 22-ին կայացած ընտրություններում սոցիալ-դեմոկրատները որոշ չափով բարելավեցին իրենց դիրքերը, որն ստիպեց Մերկելին նորից գնալ բանակցությունների: Ընտրություններից հետո տեղի ունեցան սկզբում նախնական, իսկ հետո արդեն հիմնական բանակցությունները ՉՍԴԿ-ի հետ ՔԴՄ/ՔՍՄ-ի նոր «մեծ կոալիցիայի» կազմման համար: Կոալիցիոն պայմանագիրը մինչև ստորագրվելը դրվեց ներկուսակցական հանրաքվեի, որի ընթացքում ՉՍԴԿ-ի յուրաքանչյուր անդամ կարող էր իր դրական կամ բացասական վերաբերմունքը արտահայտել դրա նկատմամբ: Ջիզմար Գաբրիելը կոալիցիոն կառավարության մեջ ստացավ փոխկանցչերի և էկոնոմիկայի ու էներգետիկայի նախարարի պորտֆելը, իսկ կուսակցության նախկին գլխավոր քարտուղար Ֆրանկ-Վալտեր Շտայնմայերը դարձավ արտաքին գործերի նախարար: Սոցիալ-դեմոկրատների և քրիստոնեա-դեմոկրատների երկու մեծ կոալիցիաները իհարկե նպաստեցին ներքաղաքական ձգնաժամի հաղթահարմանը և հնարավորություն տվեցին խուսափել նոր խորհրդարանական ընտրություններից, բայց միևնույն ժամանակ հանգեցրին փոքր կուսակցությունների քաղաքական կշռի նվազմանը: Կարելի ասել, որ մեծ կոալիցիաները ինչ որ չափով թուլացրին նաև ընդդիմության ինստիտուտը, որովհետև այլ բան է ընդդիմադիր դաշտում ունենալ երկու հզորներից որևիցե մեկին, այլ բան է 5-10 տոկոս ընտրազանգվածով կանաչներին, ազատ-դեմոկրատներին կամ Չախ կուսակցություն/ԴՍԿ դաշինքին:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Конституционное право зарубежных стран. Под. ред. М.В.Баглая. М., МГИМО, изд. НОРМА, 2000, էջ 498-500..
2. Հետպատերազմյան առաջին տասնամյակների ՉՍԴԿ-ի գործունեության մասին Восленский М.С. Внешняя политика и партии ФРГ, М., 1961., Трунин Н. А. Милитаризация ФРГ и политика социал-демократической партии. М., 1962; Глюкауф Э. Западноевропейская социал-демократия и коммунисты, "ПМиС", 1964; Шумский В. Политика без будущего. М., 1967.
3. Բրանդտի հեռանալը քաղաքական ասպարեզից կապված էր լրտեսական սկանդալի հետ: 1974 թ. Բոննում ձերբակալվեց Բրանդտի անձնական ռեֆերենտ Գյունտեր Գիյոմը, որին բացահայտել էին որպես ԳԴՀ-ի լրտես: Սկանդալը հանգեցրեց լուրջ ներքաղաքական ձգնաժամի և 1974 թ. մայիսին ավարտվեց Բրանդտի հրաժարականով:
4. Տես կուսակցության կանոնադրությունը <http://www.spd.de/linkableblob/1852/data/Organisationsstatut.pdf>
5. Տես կուսակցության (<http://www.cdu.de>) և կուսակցության կանոնադրության (<http://www.cdu.de/sites/default/files/media/dokumente/>) պաշտոնական կայքերը

6. Стрелец М.В. Христианско-Социальный союз в Баварии (ФРГ): идеология и политика. Монография. Брест: Изд-во БГТУ, 2004; Попов И.Д. Христианско-Социальный союз в Баварии: организационное и идейное становление (1945-1949 гг.). Саарбрюкен: LAP LAMBERT Academic Publishing; Стрелец М.В. Христианско-Социальный союз в Баварии (ФРГ): идеология и политика. Монография. Брест: Изд-во БГТУ, 2004; Geschichte einer Volkspartei: 50 Jahre CSU — 1945-1995 / Hanns-Seidel-Stiftung; [Red.: Burkhard Haneke, Dr. Renate Höpfinger]. Sonderausgabe der Politischen Studien. Grünwald: ATWERB-Verlag KG, 1995; *Mintzel A.* Die CSU: Anatomie einer konservativen Partei. 1945-1972 / Mit einem Vorw. von O. Stammer. 2. Aufl. Opladen: Westdt. Verl., 1978; *Mintzel A.* Geschichte der CSU: Ein Überblick. Opladen: Westdt. Verl., 1977; *Schlemmer Th.* Aufbruch, Krise und Erneuerung: Die Christlich-Soziale Union 1945 bis 1955. — München: Oldenbourg, 1998; Борозняк А.И. К истории формирования ХДС/ХСС // Ежегодник германской истории 1973. М., Наука, 1974. стр. 317-338; Истягин Л.Г. Баварский форпост западногерманской реакции // Мировая экономика и международные отношения. 1975. № 12. стр. 92-99; Минтцель Й.А. Христианско-Социальный союз (ХСС) политика для Баварии и Германии // Актуальные проблемы Европы. 2007. № 1. стр. 101-127;
7. Политические партии. Справочник, стр. 103.
8. Гутен Таг. Журнал из Федеративной Республики Германии, N 1, 1991, стр 1.
9. Гутен Таг. Журнал из ..., стр. 1
10. կուսակցության պաշտոնական կայքը (<http://www.fdp.de/>) " (<http://www.liberaled.de>
11. <http://www.PDS-ONLINE.DE>
12. Ժրագիրը
http://dielinke.de/fileadmin/download/international/programmatic_points.pdf և
նախընտրական Ժրագիրը
http://dielinke.de/fileadmin/download/wahlen/pdf/bundestagswahlprogramm2009_english.pdf

ԱՄՓՈՓՈՒԳԻՐ

**Գերմանիայի քաղաքական կուսակցությունները և
կուսակցական համակարգի զարգացման միտումները
(պատմաքաղաքագիտական ակնարկ)
Գարիկ Քեռյան**

Գերմանիայի քաղաքական համակարգում կուսակցություններն ունեն առաջնային դերակատարում: Խորհրդարանական ընտրությունները կրում են խիստ կուսակցական բնույթ և պետական իշխանության մարմինների կազմավորման գործընթացն իրականացնում են կուսակցությունները: Գերմանիայի ներքաղաքական կյանքը տնօրինում են երկու ազդեցիկ քաղաքական կուսակցություններ: Չախ թևում գտնվում է Գերմանիայի սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցությունը, իսկ աջ թևում երկու պահպանողական կուսակցությունների՝ Քրիստոնեա-դեմոկրատական միության և Քրիստոնեա-սոցիալական միության դաշինքը: Կարևոր դերակատարում ունեն նաև կենտրոնի և ձախ թևի փոքր կուսակցությունները, որոնք, որպես միջանկյալ քաղաքական ուժ, հաճախ մասնակցում են կառավարող կոալիցիաներին:

РЕЗЮМЕ

**Политические партии Германии и тенденции развития партийной системы
(историко-политологический очерк)**

Гарик Керян

Ключевые слова: *Германия, политические партии, политическая система, социал демократы, христианские демократы, свободные демократы, Союз90/Зеленые, левые*

В политической системе Германии партии играют основную роль. Парламентские выборы носят строго партийный характер. Процесс образования органов государственной власти осуществляется политическими партиями.

Внутриполитическую жизнь Германии контролируют две влиятельные партии. В левом фланге находится социал-демократическая партия Германии, а в правом – союз двух консервативных партий – ХДС/ХСС. Важную роль имеют также малые партии центра и левого фланга, которые как промежуточная политическая сила часто участвуют в правящих коалициях.

SUMMARY

**Political parties of Germany and trajectories of development of the party system
(Historical and Political Essay)**

Garik Keryan

Key words: *Germany, political parties, political system, Social Democrats, Christian Democrats, Free Democrats, Alliance 90 / The Greens, The Lefts.*

Political parties have critical role in the political system of Germany. Parliamentary elections have a strict party character. The formation of public authorities is carried out by political parties. The internal political life is controlled by two influential parties. The Social Democratic Party of Germany is in the left wing, and the Union of two conservative parties comprises the right wing - the CDU / CSU. Small parties of the center and left flank play important roles as well being an intermediate political power participating in the ruling coalition.